

A-00473: Peder Olsen Megrund – erindringer del 8

Hvad der nu laa nærmest forhaanden var udløsning av kaldsbrev, ordination og sidst men ikke mindst: eksamen i lappisk. Det paalaa nemlig prester, der skulde virke i Finmarken, at erhverve saa megen kyndighed i, efter omstændighederne enten lappisk eller kvænsk, at de efter et aars ophold inden sin menighed kunde holde en prædiken paa det sprog, hvorom der var spørgsmaal. Oplærelsen i lappisk kunde foregaa [i] Tromsø for deres vedkommende, som av en eller anden grund maatte ønske det. Men for mig var det naturligt, at jeg gjennemgik det fornødne kursus og fik min eksamen i hovedstaden, hvor professor Friis gav undervisning.

Til et saadant kursus var beregnet 3 maaneder, hvorhos der av staten ydedes eleven et maanedligt stipendium til livets ophold, og hvad mig angik blev der tilstaaet et beløb til at honorere manuduktør, da professoren i lappisk var fraværende med permission netop i den tid, jeg skulde lære sproget. Imidlertid maatte [jeg] i det væsentligste være min egen lærer. Al den hjælp jeg fik, bestod i nogen faa timers undervisning i læsning samt gjennemsyn og rettelse av en del oversættelse fra norsk til lappisk. Denne hjælp fik jeg av en student Johannesen, som tidligere havde gennemgaaet Tromsø seminar, men nu opholdt sig i hovedstaden og læste theologi. Han blev senere prest i Finmarken, senest i Vardø. Den økonomiske støtte, som tilflød mig ved dette arrangement, kom selvfølgelig vel med. uagtet jeg samtidig var saa heldig, at jeg kunde bo hos min tilkommende svigermor, forfatterinden Magdalene Thoresen, som paa denne tid med sine børn opholdt sig i Kristiania. For at spare baade paa udgifter og bryderi vilde jeg gjerne bli ordinert i Kristiania, hvis det lod sig gjøre, og udsigterne, som begyndte med at være nok saa mørke paa dette punkt, ordnede sig omsider paa det fordelagtigste for mig. Vi var ikke mindre end 8 nyudnævnte prester som ventede paa ordination, men ingen av dem hørte under Kristiania biskop. Derimod var der to, som hørte til Hamar stift, hvis biskop Folkestad, netop i den tid opholdt sig i Kristiania i salmebogkommisionen. Det var forefaldstid i de sidste dage av marts, og en reise til Hamar og tilbage vilde falde meget besværlig. Vi havde nemlig endnu den gang ikke nogen Rørosbane. Biskop Folkestad søgte derfor om tilladelse til at udføre den ham paahvilende ordination i hovedstaden, hvor baade hans egne og en hel flok andre ordinander opholdt sig. Ordinationsspørgsmaalet ordnede sig saaledes paa det ønskeligste for mig, og det saa meget mer som det ogsaa lykkedes mig paa ansøgning at opnaa fuld eftergivelse av det lovbestaaede bestallingsgebyr, saa at kaldsbrevet blev mig udleveret uden udgifter. Jeg husker endnu det levende udtryk jeg fik av statsraad Riddervolds meget omtalte forsigtighed i at give forhaandsløfte i embedsmedfør, da jeg var nede i kirke departementet for at erfare, hvilke udsigter der var for en ansøgning om sadan eftergivelse. Nu forholdt det sig sikkert slikt, som det fra mange private hold var mig fortalt, at det var ganske gjængs, at saadanne ansøgninger fra fattige begyndere paa embedsbanen blev honorert med fuld eftergivelse, og statsraaden var visst ikke i mindste tvil om, hvorledes han vilde behandle et slikt andragende fra presten i Loppen. Men hans svar lød forsigtigvis paa, at jeg "kunde jo forsøge, det kunde jo hænde, man kunde nedsætte gebyret til det halve". I min ansøgning tog jeg imidlertid ikke noget hensyn til halveringstanken, men udtalte ligefrem, at en eftergivelse af mindre end det hele vilde sætte mig omtrent i samme forlegenhed som ingen eftergivelse, da jeg i hvert tilfælde straks maatte søge laan. Om min noget paagaende udtryksmaade øvede nogen indflydelse paa avgjørelsen, ved jeg ikke, men jeg fik altsaa mit ønske opfyldt.

Ordinationen fandt sted den 3. april 1868 i Vor frelsers kirke. Vi var 8 ordinander, deriblandt to, som skulde reise saa langt som til Finmarken, nemlig Konrad Wahl, senere kjendt som forfatter og tilsidst prest i Trefoldigheds menighed, og undertegnede, endvidere maa jeg nævne senere

professor, statsraad og biskop Anton Christian Bang. Han var udnævnt til personel kapellan hos provst Søren Bugge (Søren latinere) i Gran. Om denne mindes jeg fra det store ordinationsselskab i dagens anledning, at han holdt en skaaltale (hvorav der var saare mange) – dens indhold og point har jeg forlængst glemt -, der bragte professor Caspari ud i et saa voldsomt latteranfald, at han ialfald tilsyneladende var nær ved at falde av stolen. En anden gjæst mindes jeg som skaaltaler fra sammme selskab nemlig bibelhistorieforfatteren Vorath Vogt. Han mindede om, at han havd været provst Bugges elev, den gang Bugge var rektor ved Kristiania kathedralskole, og at han med flere var oppe paa universitetet for at høre paa da rektoren senere var oppe til theologisk attetats. De havde saa ofte under angst og bæven været eksamineret av rektor. Nu vilde de engang høre, hvordan han selv tog det, naar han var oppe til eksamen.

Som alt nevnt var jeg saa heldig at nyde frit ophold hos min tilkommende svigermor, som den gang boede i en meget rummelig leilighed i Ameyers gaard paa Hegdehougen. Mit personlige bekjendtskab til hende var paa denne tid omtrent to aar gammelt, og jeg havde i hende lært at kjende en fin og rigt begavet dame, der ned sand moderlighed tog sig av sin vordende svigersøn. Hun havde, helt siden hun blev enke i 1856, opholdt sig i Kjøbenhavn. Men paa forsommeren i 1866 flyttede hun til Kristiania. Jeg husker endnu tydelig, at jeg følte mig betydelig berørt, da jeg første gang skulde fremstille mig som en fremmed nærpaarørende og hilse paa en dame med digterrang. Men hendes fine og sikre takt i forbindelse med hendes kjendskab til menneskenatur og mangeartede situationer gjorde det let for mig at finde mig til rette. Hendes medfølgende husstand bestaaende av to unge forlovede døtre og en søn, som endnu ikke var voksen, viste sig alle at være elskværdige, let omgjengelige mennesker, saaledes at benuelsen foran det første møde viste sig at være ganske overflødig. Men sligt ved man først bagefter. Fruen var jo dansk av fødsel, medens alle hendes børn var født i Norge, men desuagtet var sprogforholdet inden familien dette, at børnene talte kjøbenhavnsk – visstnok noget nær som indfødte Kjøbenhavnere - , hvorimod morens mundart var saa meget fornorsket, at jeg – som har et daarlig sprogøre – langt lettere forstod hende end børnene. En av grundene hertil kunde vel ogsaa ligge deri, at hendes udtale var mer end almindelig emfatisk – en eiendommelighed, der visstnok var medfødt, men vel delvis ogsaa skrev sig fra, at hun stundom holdt oplæsning av egne literære produktioner. Min forbindelse med familien bragte mig ogsaa leilighedsvis i berøring med en og anden størrelse paa litteraturens og kunstens omraade. Hertil regner jeg sammentræf med mænd som Bjørnstjerne Bjørnson og maleren Martin Müller. Jeg havde hørt av mange baade før og senere, at Bjørnson skulde kunne være charmerende, men jeg var ikke saa heldig at kunne opsamle saadanne indtryk. Det skaasomste [?] Navn for de karaktertræk hos digteren, som stærkest berørte, er arroganse, men hertil maa jeg rigtignok ogsaa føie, at denne hans selvfølelse syntes tilbringe ham den opfatning, at fra hans side var en optræden korrekt, som hos en anden maate kaldes simpel.

Da var Müller en ganske annerledes symphatisk personlighed. Han kom en tid meget ofte, rykkevis dagstøt, i fru Thoresens hus, mens hun boede paa Hægdehougen, for – som det blev sagt – for at gjøre farvestudier. Han fik reise sit atelier i hendes daligstue, hvorfra man havde en noksaa vid udsigt over byen særlig mod Egeberg. Det gjaldt at gjengive farven paa en sneflade, der laa i skygge, mens solen skinnede rundt omkring. Da staffeliet stod i dagligstuen, maatte han jo finde sig i at husets folk, som skulde ud eller ind, passerte tæt forbi og naturligvis benyttede leiligheden til at kikke mesteren i kortene. Men dette lod heller ikke til at volde ham nogen fortrydelse; han lod som om ingen og intet passerede, men plystrede videre sin muntre melodi og førte sin pensel med en raskhed, som forekom mig at maatte ødelægge det hele. Men faktum var, at det forholdsvis store lærred i tilsvarende tempo fyldtes med en umiskjendelig gjenpart av

prosjektet. Jed ved, at jeg mer end engang sagde til mig selv: Tænk at nogen kan eie saadanne evner!

Det bar beregnet, at der skulde anvendes 3 maaneder til det kursus i lappisk som fra det offentliges side fordredes gjennomgaaet før man gik op til eksamen, og jeg gjorde mig – ialfald efter mit eget skjøn – al mulig umag med at perfektionere mig. Men jeg undgik jo ikke at føle mig trykket av den omstændighed at jeg i alt væsentligt maatte være min egen manuduktør. men ogsaa her viste det sig i tidens fylde, at min bekymring var ufornöden. Saa snart professor Friis var kommen hjem fra sin reise, meldte jeg mig for at blive eksamineret, naar det maatte passe for ham, og da prøven var over meddelte professoren mig karakteren meget godt. Etter mit skjøn var dette en ualmindelig skaasom [?] bedømmelse, men kanske eksaminator tog hensyn til, at jeg paa grund av hans fravær var blit henvist til mer end almindelig ugunstige undervisningsforhold. I hvert fald var jeg glad, da alt var saa vel overstaaet. Ogsaa dette var jo et nödvendigt skridt paa veien til min fremtids embedsgjerning.

Reisen var lang til det fjerne Finmarken, og der behövedes penge, hvorav jeg ingen havde. Men det samme häld, som jeg har erfaret saa meget av gjennom hele mit lange levnetsløb, kom mig ogsaa her til hjælp. Brødrene Jørgen Meinich paa Bjølsen og dampskibsekspeditor Jens Meinich i Kristiania, som i forening med min husvært Iver Olsen havde hjulpet mig til at oppebære som laan en maanedlig pengeunderstøttelse i studietiden, stillede sig endvidere som kautionister for et laan, som antoges at strække til reisen, mod at jeg som sikkerhed deponerede en livspolice. Saa velsignet som dette var, havde det nok ikke sparet os for pengeforlegenhet, dersom ikke min hustru, just som vi nygifte folk skulde tiltræde den lange sjøreise, havde faaet av sin velvillige tante, frøken Marie Daae paa Solnør, en foræring paa hele 100 soeciedaler. Solnør blev os til velsignelse paa mange maader. Min forlovede var jo gjæst der allerede fra høsten 1867, samme aar som hun ved sommerferiens begyndelse havde avsluttet en guvernantegjerning paa Refling. Kort efter at jeg i marts 1868 var bleven udnævnt til prest, havde den gamle gjæstfrie Kaptein Daae tilbudt min forlovede at holde vort bryllup. Og ikke alene det, men vi blev budne til at være hans gjæster som nygifte indtil tiden kom, da jeg maatte tiltræde reiseen for at naa passelig frem til [at] overtage embedets bestyrelse. Gjennem korrespondanse med Tromsø biskop (den gang var Essendrop endnu fungerende, men förøvrigt allerede udnævnt til stiftsprovst i Kristiania) bragt i erfaring, at min nærværelse i Loppen ikke var paakrævet før i september. Vi som skulde derop havde altsaa rummelig tid til vore forberedelser. Paa grund av kaptein Daaes ædelmodige tilbud blev vort bryllup en stemningsrig høitid. Der var mange elskværdige gjæster, og bruden havde den glæde at se tre av sine søskende tilstede, nemlig sin søster Marie og brødrene Hans og Thomas. Dette kunde kaldes nok saa meget over forventning, forsaavidt som Marie og Thomas paa den tid havde sit hjem i Krisiania, saaledes at veien med den tids reisemidler var baade lang og besværlig. Hans derimod hadde jo meget kortere vej; han var den gang bosat i Molde. Dagen var solklar og altsaa varm og vakker og altsaa fra den side udstyret som et lovende forbud paa et lykkeliv gjennom fremtiden, Og nu, da jeg ser tilbake paa vore 52 aars samlivsaar, finder jeg ingen grund til at beklage mig over, at dagen ikke var ”sandspaad”. Et mærkeligt træf, som de gamle kunde observere og gjorde os unge bekjendt med, var det, at presten Kervel, der udførte vielsen, til tekst for sin brudetale hadde valgt de samme ord, som blev brugt, da brudens forældre blev viet i den samme kirke henimod 40 aar tidligere, nemlig Tob. 5.24: ”Drag med denne mand, og Gud som er i himmelen, lade eders reise lykkes, og Guds engel drage med eder!” Den gamle brudetale, som fandtes haandskreven bland L. Daae’s personalhistoriske samlinger, blev overdraget os til en

amindelse. Den er efter den tids maade svært lang og spækket med lærde citater. Netop paa grund av sin længde har den sikkert ydet brudeparret ogsaa andre fornemmelser end begeistring. Vor brudetale var ogsaa skreven, men jeg kunde desværre ikke komme i besiddelse av den. Da jeg nogen aar senere skrev til presten Kervel med bøn om at overlade mig brudetalen, saa han sig ikke i stand til at skaffe den.

Vor værts gjæstevenlighed var som sagt storslagen og gav da ogsaa et skjønt udslag derigjennem, at vi forblev i hans hus hele 4 uger efter brylluppet. Disse uger bestod visstnok – saa vidt jeg husker – for det meste av sollyse sommerdage i bogstavelig forstand. I hvert tilfælde var de det naturligvis for os, som følte os fritaget for bekymringer i alle retninger og brugte tiden til at gjøre udflugter i omegnen, dels paa visiter hos diverse saakaldt ”konditionerte” familier, dels for at imponeres av den vestlandske natur. Denne sidste nydelse blev os særlig til del paa en tur med dampskib ind igjennem Storfjorden til Geiranger. Og det skal være visst: imponerende var naturen paa dette strøg. En fjord betegner jo i alle tilfælde et dalstrøg, og vi som gled frem paa fjordens bølgeryg, kunde jo siges at færdes i dalens bund, men just herfra gjorde egnen ialfald paa mig indtryk av noget saa ugjæstmildt, at intet menneske kunde falde paa at bygge og bo her. Men det viste sig, at i det stykke havde andre mennesker tænkt annerledes end jeg. Paa flere steder opdagede man bebyggede pladse, hvor der i mine øine ikke kunde findes udsigt til at berge sig, men kun til at omkomme. Her tænker jeg særlig paa saadanne strøg av den lange Storfjord, hvor dalen er saa trang at kun en liden strimmel var synlig av den deilige himmel blaa, og hvor fjeldsiderne var lodret, helt fra vandfladen og op i en høide av mange hundre fod. Der fandtes ikke strandbred av saapass bredde, at der kunde bygges hus. Og vel var det. Neppe vilde noget hus bli staaende længe, hvor det maatte være udsat for skred av alle arter, og selv om det blev staaende, maatte alt levende snart visne, hvor der neppe nogensinde kom en solstraale. Men hvis der ovenpaa den lodrette bergvæg fandtes en avsats av mer horisontal beliggenhed og med tegn til græsvekst,

var stedet ogsaa bebygget og maatte i lange tider have tjent til menneskehjem, da vi saa det. Men lette kunde levekaarene ikke være, og paa langt nær heller ikke ufarlige. Jeg mindes særlig to saadanne vaagsomme bopladse, som mit øie dvælede længe ved av en art deltagelse med dets indvaanere. Den ene kaldtes, saa vidt jeg husker, Knivsflaa, den andens benævnelse har jeg glemmt. Men den naturbundne situation glemmer jeg nok aldrig. Om beboerne av Knivsflaa blev det fortalt, at de ikke turde lade sine smaabørn lege frit ude paa tunet, men maatte binde et toug om dem eller ”tjore” dem som man gjør med husdyr, der i fri tilstand gjerne gaar for langt bort. Og man pegte for mig paa et slags gelænder av toug, der tjente til støtte, naar man klatrede op eller ned ad de trappetrin, der var dannet i den lodrette fjeldvæg for at komme til eller fra fjorden, som selvfølgelig var deres vigtigste færdselsvei. Om det andet bosted blev fortalt, at manden paa gaarden (om den dalevende eller en tidligere, ved jeg ikke) for at faa malt sit korn saa det som en bydende nødvendig at opføre en kværn ved den bæk, der flød forbi hans hus. Men hvorledes skulde han skaffe kværnstenene frem? Saa langt som til baadstøen nedenfor huset var opgaven let at løse, men herfra og opover den hængende bratte li kunde verken baad eller hestekræfter tages til hjælp. Hvad gjør saa manden? Han deler op kværnstenene i stykker av saadan størrelse, at han kan bære dem, og naar han paa den maade har ført dem hjem, passer han atter stykkerne sammen, spænder et jernbaand omkring, som holder delene sammen til et hele, og saaledes har han da brugbare kværnstene. For vor tid synes visst slige vanskeligheder uoverkommelige, men livet er kjært for enhver, som har smagt det, og hvad gjør man ikke for at berge det? Vor tid vilde visst ogsaa synes, at vore reisemidler paa Storfjorden den gang var næsten barbarisk primitive sammenlignet med nutidens reiseutstyr, skjønt der endnu ikke ligger 60 aar mellem da og nu. Men det dampskib - ”Ekspress” tror jeg det kaldtes - som den gang gik i rute paa Storfjorden –

sandsynligvis det første i den rute – blev dog sikkert paa den tid av alle der omkring betragtet som et stort civilisatorisk fremskridt, hvad det ogsaa utvilsomt var. Vor reise med dette skib skulle jo være en lysttur, men nutidsreisende vilde visstnok beklaget sig over meget og mangt. Der var saaledes f. eks. ingen ordentlig restauration om bord, folk som skulde følge skibet en længere tid, førte derfor nisteskrin med. Vi kunde se den ene efter den anden aabne sin kiste og gjøre sig til gode med smør og brød og røgelaks, en delikatesse, som i de dage for en billig penge var i alle mands besiddelse paa de kanter. Vi førte ingen niste med, og hvordan vi fandt nødtørftigt underhold, husker jeg ikke længer, men vi kom da uskadet fra det, uagtet reisen varede et døgn. Formodentlig blev vi hjulpede av skibskapteinen.

Skibets skorsten var saa lav, at røgen ikke altid hævede sig i mandshøide over dækket. En følge herav paa vor tur var bl. a., at en ung Klüwer, der var blant de reisende og sad som naglet paa den samme plads i flere timer, paa den ene side av ansigtet var sort som en neger, mens den anden havde beholdt sin sædvanlige farve. Det komiske herved traadte saa meget stærkere frem, fordi han selv – som rimeligt var – ikke havde anelse om forvandlingen, men fortsatte, som han havde begyndt, at indtage sit sæde i taus beskedenhed, indtil en eller anden hjalp ham bort fra den ufrivillige forundringsstol.

Jeg nævnte laks som en let tilgængelig vare. Jeg maa nogen ord endnu paa laksen. Før den tid havde jeg sikkert intet øieblik tænkt mig muligheden av at man kunde bli lei av laks. Jeg havde som saa mange andre i min stilling kun nydt den kost ved meget sjeldne leiligheder, og derfor havde laks og delikatesse i min erfaring kun udviklet som kongruente begreber. Men under mit ophold paa Solnør sommeren 1868 gik jeg næsten træt av denne ædle madvare. Der hørte nemlig til eiendommen et rigt om ikke endnu den gang særlig indbringende laksefiskeri. Hvorvidt man drev ”laksevarp” – som var en meget udbredt fangstmaade – tør jeg nu ikke sige, men finder det høist sandsynligt. Men den største tilgang skrev sig fra en elv, som løb tæt forbi gaarden. Om man endnu den gang helt savnede marked for denne herlighed eller avhændede en del av fangsten, kan jeg nu ikke avgjøre; men sikkert er at man gjorde sig synlig umag med at udnytte mest mulig laks i husholdningen, saa længe jeg var paa Solnør. Den serveredes næsten til alle maaltider, men ogsaa – for at undgaa ensformigheden – i alle optænkelige skikkelser, jeg tror saagar som pudding. Men – all denne lakserigdom var kun et haandgribeligt bevis blant mange andre paa huset rundhaandede gjæstmildhed.

Jeg nævnte laksevarp. Endnu erindrer jeg grant, at jeg blev staaende som en høist interesseret og ivrig betragter, da jeg første gang saa et laksevarp i drift. Det bestod av nogen – mindst 4 – nedrammede tømmerstokker, der var anbragt i sjøen tæt ved land og saaledes, at disse 4 pæle kunde betegne hjørnene av et kvadrat. Paa toppen av disse pæle – et par mandshøider over vandfladen – var anbragt et slaks gulv med brystværn omkring samt en bænk. Alt dette var beregnet paa manden, som skulde passe varpet eller drive fangsten. Men lige nedenfor dette udkigstaarn og lidt længere fra land laa nedsænket paa bunden et apparat, som paa en maade skulde udgjøre fangstfeltet. Det bestod av en firkantet trælem av størrelse som gulvet i et middels stort værelse. Denne lem var dækket med et lag av hvid kalk. Dette arrangement var beregnet at vække laksens opmærksomhed eller nysgjerrighed. Der var ialdfald dem som mente, at den gjerne gjorde sig ærind ind paa det hvide felt, og netop fordi dette var hvidt, kunde den opmærksomme speider fra stilladset opdage dyret om end kun som en flygtig skygge. Nu gjaldt det for denne mand at være snar i snuingen. Det gjaldt nemlig at trække sammen et garn, der var anbragt omkring det kalkede gulv saaledes, at der bare var levnet en aabning, saa laksen kunde komme ind, men [naar] dette var skeet, maatte aabningen stænges. Dette skulde fiskeren besørge ved at trække til sig et snøre, hvis ene ende han holdt i sin haand, mens den anden var fastgjort til garnet.

Fangstmaaden var visst gammel og altsaa gjennem erfaring erkjendt at kunde bruges med udbytte. Men jeg tror, jeg maa have ret i, hvad jeg tænkte baade første gang jeg saa et laksevarp og altid senere: at udkigsmandens arbeide maatte være om ikke i almindelig mening opslidende, saa dog ualmindelig trættende. Enhver, der av erfaring ved noget om, hvor trættende det at stirre intenst paa samme punkt i længere tid, tror jeg, finde det rimeligt, at en laksevarpfisker av træthed let kunde lukke øinene til istedefor at holde dem aabne. Det var nu ikke bare hos fornemme folk vi gjorde besøg. Mange av omegnens indvaanere, som levede av sit haandværk eller sjødrift i forbindelse med